

NA OPRÁTCE: Zprávy
ze Šibeničního vrchu

K JEŽÍŠKU: Předplatné nižší o 30 %
+ adrenalinový zážitek **ZDARMA!**

84 stran chytrého čtení

Číslo 47 / XVII 15. listopadu 2018 / cena Instinktu v balíčku 18 Kč, samostatně neprodejné

Když tušíš souvislost

Instinkt

Patrik DĚRGEL

BEZ PUKU
V NÁRODNÍM
DIVADLE

TURISTO, GO HOME!

Obyvatelé evropských měst se bouří
proti hordám návštěvníků

CO ŘÍKAJÍ
STARÉ FILMY
Zlatý klíček

GOLFISTOU
ZA PÁR
HODIN?
*Reportáž
z hřiště
Kotlina*

ZPĚVAČKA
LENKA
FILIPOVÁ

Lásku máme
v sobě
zakódovanou

CENA BALÍČKU 25 Kč

REPORTÁŽ

Ta místa bývala prostoupena zoufalým křikem, úpěnlivými prosbami, hrubými nadávkami i kajícínou modlitbou.

Nyní na nich panuje ticho, to však neznamená, že oněměla, že ztratila vypovídací hodnotu. Z dochovaných pozůstatků šibeničních míst se naopak linou vzkazy vztahující se i k dnešku...

text: Filip Saiver / foto: Profimedia.cz, Jakub Stadler, ČTK, Getty Images a archiv

PSANÁ

**O
O
P
R
Á
T
C
E**

Pěšina se line vzhůru kolem barokního kostela svatého Jiří na skalnatý kopec. Místa je strmá, zakusuje se do strání jako vrásky do tváře indiánského šamana, je dlouhá zhruba kilometr a zdolat ji zabere čas. Právě tudy se ubíraly kroky odsouzců k smrti oběšením nad západočeským Bečovem; na tamní Šibeniční vrch dnes vede naučná stezka; díky ní lze poslední cestu mnohých prakticky kopírovat... Celou, naštěstí bez konečného efektu.

Po všech stovkách metrů a desítkách minut zbývala odsouzcům naprosto nepatrná, leč nejpodstatnější část cesty. Již nešlo o výstup, nýbrž o prudký sešup dolů. Délka se počítala na centimetry, čas na zlom-

SPRÁVNÝ SPRÁVCE.

Kastelán Tomáš Wizovský (na snímku vlevo) stojí za vybudováním originální naučné stezky na bečovský Šibeniční vrch (nahore), o níž kromě místního hradu nezištně pečuje.

námaha stála za to, poněvadž cíl má zvláštní magické kouzlo. Vskutku: genius loci dělá z někdejší šibenice nad Bečovem nejpůsobivější zachovalou památku tohoto druhu na českém území.

Návštěvnícká kniha uchovává i vzkazy jiného ražení. Nikoli ve zlém je jde označit za mudrování; pravým zamyšlením lehce moralizující „výkřiky“ nejsou, jako podněty však sloužit mohou. Do té kategorie spadají povzdechy, že by bylo méně špatností, kdyby se nad lidským pokolením nadále houpala coby výstraha katovská smyčka. Nebo kdyby byly výstrahou pestré a vynalézavé varianty pranýřování a mučení, k čemuž konstrukce šibenice rovněž sloužila. Při vši úctě k pisatelům podobných úvah, nezdá se, že by korespondovaly s pravdou: historicky vzato, ať byly tresty

ky vteřiny; pak trhla oprátka a rozprostřela se věčnost.

Ne, z věčnosti se neposílají vzkazy, nebo odtud alespoň nikdy žádný nedošel. I tak jich ovšem zbývá dost. Jsou zakódovány v torzech, jež po popravčích místech v Bečově nad Teplou i jinde zůstala.

Stesky u stezky

Některé vzkazy ani zakódovány nejsou, mluví s průzračnou

jasností. Jsou to ty z návštěvnícké knihy, která u reliktní bečovské šibenice víceméně úspěšně čelí nepřízní počasí a občas i příchozích. Průzračnou jasnost vzkazu zřejmě mladého páru „děkujeme, vrchole jsme dosáhli už pod vrcholem“ netřeba rozvádět, byť ho jde svým způsobem brát jako příjemný důkaz triumfu života nad smrtí, s níž je dějiště poprav primárně spojeno.

Než zkoumat pikantní vzkaz, bude vhodnější přejít k jiným. Spousta z nich je tvořena neuměle vyvedenými podpisy dětí, jejich kostrbatými větami psanými verzálkami „BYLO TO TU PĚKNÉ“, jež jsou místo tečky ukončeny smajlíkem. Na vlhkem zkroucených stránkách je též – již dospělým písmem – zmiňován náročný terén stezky, zhusta však s dodatkem, že

KAM DÁL? Díky unikátnímu mapovému průvodci Památkami hrdebního práva v Karlovarském kraji, jehož je kastelán Wizovský spoluautorem, lze navštívit i další temná místa minulosti.

sebevíc drakonické, k vyměnění cení nepravostí nevedly.

Stesky, že vidina oprátky eliminuje páchnání špatných skutků, jsou tedy spíše neoprávněné. Ovšem neoprávněné jsou podle všeho i úlevné záznamy, jak je dobře, že nežijeme v krutém a nemilosrdném středověku. V tomto tvrzení je vysoká míra cynické ironie a nevidění si na vlastní nos, neboť na středověk se povýšeně dívá doba, která zplodila Osvětím a Hirošimu...

Vzkazy z (nejen) návštěvnícké knihy bečovského popraviště vypovídají logicky více o světě těch, kteří je píšou, než o světě, o němž píšou. Není to nezajímavé, patrně ještě zajímavější je luštit vzkazy prosakující do současnosti skrze vrstvu mnoha a mnoha let.

Huss není Hus

Žalářníkem si nechal otevřít masivní dveře cely, do níž

vstoupil provázen ctnostnými měšťankami. Jeho první větou k vězni, který na něj vmžiku vytřeštil oči, byl důstojný pozdrav: „Pochválen buď pán Ježíš Kristus!“

Delikvent, tušící, kdo před ním stojí, velice pohnut odpověděl: „Na věky věkův. Amen!“

Následně byl návštěvníkem osloven jménem: „Milý Karle! Přicházím, abych ho navštívil a se mu ukázal. Jsem ten, který musí na něm zítra vykonati rozsudek smrti.“

Tak začalo 18. srpna 1822 ve vězení hradu Loket setkání odsouzence Karla Heinze s mistrem popravicím Karlem Hussem. Vzdor stigmatu, jež s sebou jeho povolání a priori neslo, se Karel Huss vypracoval ve váženého muže. Jako mladík z katovské rodiny byl na mosteckém piaristickém gymnáziu šikanován, takže musel ze studií odejít, ve zralém věku však udržoval kon-

takty s významnými evropskými učenými, mimo jiné se přátelil s básníkem Goethem. Katovo příjmení svádí k lacinému vtípku, že zatímco Hus byl popraven, Huss popravoval. Ovšem muž, který přinášel smrt, měl úctu k jejímu majestátu, takže ve vypjatých chvílích nežertoval.

Místo žertů se při rozhovoru s odsouzeným jmenovcem Karlem snažil o útěchu, ta spočívala zejména v péči o jeho duši, jež měla za několik hodin opustit tělo. V tomhle případě měl ulehčenou práci, protože zločinec přiznával hříchy a byl lačný po spasení. Popis dvou dnů, kdy se osudy mužů s iniciálami K. H. fatálně protunuly, je podrobný a dojemný zároveň; působí až barvotiskově, však také po upřímném zločincově pokání v cele přítomné paničky zaslzely.

Pohnutí panovalo i následující den, kdy se procesí vydalo

INZERCE

BAUSCH + LOMB
Specialista na oční péči.

mnout
mhouřit
zavírat

otevřít
zklidnit
rozzářit

Hyal-Drop® multi

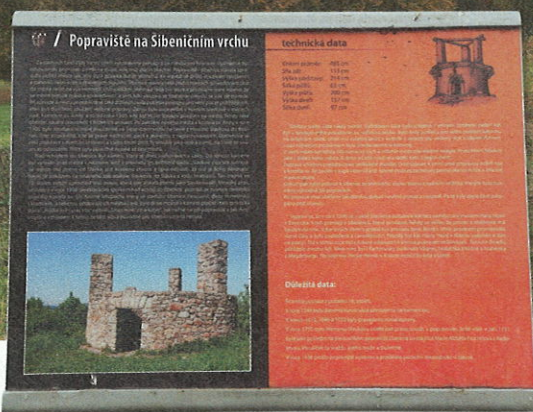
ÚČINNÁ POMOC PRO PODRÁŽDĚNÉ OČI

díky nejvyšší koncentraci hyaluronátu, který se v očích přirozeně vyskytuje.

Nyní k dostání ve Vaší lékárně.
www.suchoeko.cz

HVA-CZ1801-1418

POŘÁD NAHORU. Cestou vzhůru z Horního Slavkova se odsouzenec vydal k šibenici. A po exekuci měla jeho duše letět znovu směrem nahoru...

k šibenici. Heinz požádal, zda smí jít pěšky, neboť k popravčímu místu šel pěšky i jeho Vykupitel Ježíš a „tak velký zločinec jako já bych měl jeti?“ Na oprátce poté hříšník skonal klidně, jen několikrát sebou trhl. Bez problémů bylo splněno katovo předsevzetí, že svou povinnost vykoná co

nejbedlivěji, podle moci a práva jemu propůjčenému.

Karel Huss zesnul v předvánočním čase roku 1838 na zámku Kynžvart knížete Metternicha: posledních jedenáct let už nebyl katem, nýbrž významným regionálním badatelem a správcem vlastních sbírek mincí a kuriozit. V nyněj-

ší expozici kynžvartského zámku jsou pozoruhodné osobě muže, jenž popravoval zločince, aniž zapomínal, že jsou to lidé, věnovány dvě místnosti.

Tělo, součást krajiny

Příběh, který byl vylíčen, je z podstaty originální, protože je konkrétní. Zobecnit s ostatními

„šibeníčními morytáty“ ho jde ve smyslu, že všechny ctily vyšší řád, v jehož konturách se popravky ve středověku a raném novověku vykonávaly. Smrt byla trestem, zároveň i nadějí na vykoupení. Karel Heinz, oběšený v Lokti roku 1822, toto milosrdenství s povděkem přijal, bylo však poskytováno

Grázla oběsili. Je tomu 200 let

Zločinců, kteří skončili na šibenici, je mnoho, ale jen po jednom „zdedili“ lotři nové jméno. Jan Jiří Grasel (na kresbě uprostřed) byl popraven přesně před dvěma sty lety, ve Vídni roku 1818.

Sedmadvacetiletý mladík, podle jehož příjmení se nyní užívá výraz „grázl“, šel na popravu klidně. Z vyrovnanosti ho vedl pouze pohled na shromážděné davy, takže těsně předtím, než mu navlékli oprátku, vyhrkl s takřka dětským údivem: „Ježíš, tolik lidí!“

Kuriózní je, že rodák z Nových Syrovic u Moravských Budějovic poznal popravíště takříkajíc z obou stran. Pocházel z rodiny rasů, přičemž katovské řemeslo bylo tehdy vystaveno všeobecnému opovrže-

ní: jeho příslušníci museli bydlet za měsícem a snášet další restriky znepřijemňující život. Právě ten cejch nasměroval Grasele s velkou pravděpodobností na šikmou plochu, po níž jel hodně prudce.

Krádežemi si přišel na velké peníze, obrovské částky však uměl i rozhazovat. Když se ke zlodějině přidala i vražda, zkusil grázl Grasel zmizet pod falešnou identitou do armády, zakrátko se ale vrátil k životu mimo zákon. Byla na něj vypsána velká odměna, ta zlákala Davida Mayera. Udavač nechal svou známou zavřít do cely ke Graselově milence, poté oběma zařídil útěk, čímž se dostal k hledanému – toho pak omámil v hospodě a vydal policii. Grasel byl shledán vinným

ze dvou vražd a více než dvou set loupeží; po popravě se dostal do lidových pověstí a písní a tímto stylem i do slovníku, jímž se mluví dodnes.

NEČITELNÉ POSELSTVÍ. Vzkaz, který byl pod městským znakem na slavkovské šibenici, už zmizel. Je to dobře, nebo ne?

i zatvrzelým zločincům, a to nezávisle na jejich vůli: ať chtěli nebo ne, instituce slitovného Boha, jež byla po staletí osou a mírou světa, se vztahovala i na ně. Ze „stěn“ této instituce nešlo utéct; nebylo kam, ohraňovaly veškeré univerzum.

Jistě, stejně jako nyní byla pozemská spravedlnost i teh-

dy slepá, nikdy nebyla jiná. Oprátka mockrát minula ty, kteří páchali nezákonné ohavnosti, jenže měli dlouhé prsty, moc, peníze, konexe či obyčejné štěstí. V kontrastu s tím vypravuje bečovský kastelán Tomáš Wizovský o kováři Simonu Pürnerovi z obce Mnichov na Chebsku, jež byl

oběšen v dubnu 1627: „A to za dvojženství, bigamii. Poté, co bylo prozrazeno, že je ženatý dvakrát, zkusil Simon utéct, byl ale chycen a popraven.“

Nad pozemskou spravedlností byla ještě ta absolutní, jež na přesných vahách vyhodnocuje se stoprocentní objektivitou skutky každého. Z této platformy je vynesena definitivní rozsudek, na který nemají lidské pletichy a postavení žádný vliv. „Díky těhle perspektivě byla i smrt dříve vnímána jinak, z čehož mimo jiné plynulo i chování odsouzenců,“ míní kastelán na Bečově a dívá se na podzimní scenerii Slavkovského lesa, kde barvy na listnáčích rozehrály podmanivou impresi. Ta nyní zakrývá i zdejší popravčí vrch; v minulosti bylo místo odlesněno, dominantně se na něm tyčila konstrukce kamenné šibenice. Na té se někdy pro výstra-

hu – a coby zvláštní součást krajiny – ve větru houपालo bezvládné tělo.

Když žehná vrah...

K vyšší spravedlnosti musel odsouzenec dojít, jako došel k vyššímu místu nad obcí, k místu oprátky: Bylo mu to připomínáno vyzváněním zvonů, za jejichž zvuku časné ráno započal průvod. Účastnila se ho veškerá honorace: rychtář, soudce, slavnostně oblečení představitelé cechů, šlo napočítat i pár set osob.

Člověkem, který zástupům žehnal, byl samotný odsouzenec; požehnání od lotra se možná jeví podivně, ale na druhou stranu – kdo měl v tu chvíli k Bohu blíž? Záleželo samozřejmě na povaze odsouzence, jehož chování ovlivňovalo atmosféru procesí, často se však taková osoba modlila a litovala hříchů; jako jiná náboženství věří křesťanství

INZERCE

surfarena.cz

Dárkové poukazy
již od **590 Kč**

SURF ARENA

„SPORT AND FUN FOR EVERYBODY!!!“

Nejlepší dárek pod
stromček je **zážitek!**

Vánoční večírek
již od 12 900 Kč bez DPH
(až pro 20 osob vč. občerstvení)

RIPCURL

na věčnost, unikátní je v tom, že o podobě věčnosti podle něj rozhodují skutky jednotlivce v jepičím úseku jeho existence, jímž je pozemský život. Na kajícnost proto nebylo nikdy pozdě, ani v okamžicích před exekucí; kdo ví, zda zrovna tohle pokání nevyšlepšilo „konečný účet“.

Navic, jak bylo řečeno: ani zpupný nezaboh neunikl duchovnímu rámci poprav. Na jedné z informačních tabulí, jež naučnou stezku na bečovský Šibeniční vrch lemují, je výstižně psáno: „Poprava měla charakter náboženské lidové slavnosti, boje dobra se zlem. Do popředí se stále více dostával výchovný a moralizující aspekt, kdy delikvent sloužil jako odstrašující případ a ukázka napravení hříšníka.“

„Dnes mně, zítra tobě“

Zatímco bečovská šibenice je autentická a archeologicky prozkoumaná, ta v nedalekém Horním Slavkově byla v původní velikosti obnovena jako turistická atrakce. A na rozdíl od té v Bečově se návštěvník cestou k ní nezpotí – těsně u stavby lze zaparkovat kolo či vůz, zhruba kilometr severně od slavkovského náměstí. Z centra města, ze zvonice místního kostela, byl na průčelí obvodového zdíva šibenice přenesen v roce 1936 městský znak s nápisem, který je už nečitelný, ale stálo na něm: „Hodie mihi, cras tibi“ čili „Dnes mně, zítra tobě“. Ve spojení se šibenicí to zní jako varování, memento mori.

Poslední poprava se nad Slavkovem odehrála 10. září 1751, kdy byla za zabití manžela a služebné sřata (na místě, kde se tyčila šibenice, se nejn vřelo, nřbrř i usmrcovalo jiným způsobem) Marie Alřbřeta Frřchtlová. Neř se tak stalo, byl vrařednici přeřten na radnici rozsudek a nřsledovalo jeho hlasitř vyvolání z radniřního okna. Soudce hodil od-

Sřatek plař smrt aneb řibeniční dřjiny

► Tradiřní představa o řibenici ve tvaru obrácenřho L je v připadř dochovanřch nemovitřch pamřtek lichř. Ve skuteřnosti se jednř o zdřnř stavby na kruhovřm přdorysu o vnitřním přmřru zhruba pěti metřu. Z obvodovřho zdřiva se vzpřnaly tři nebo řtyři pilřře, na nichř spořivala dřevřnř břevna. Takovř konstrukce, vysokř pět až řest metřu, byly uřelnřřší, vedle poprav mohly slouřit i muřenř. Ikonografickř prameny a terennř pozřstatky doklřdajř i řibenice na řtvercovřm ři obdřlnikovřm zřkladř.

► Při sprřvnřm zpřsobu obřřeni (ne při takovřm, kdy dojde nedopatřenřm ři řmyslnř k trřzni pozvolnřm uduřenřm) nastřvř prakticky ihned bezvřdomř zpřsobenř zadrřnutřm řkrtidla o vřhu odsouzenovř třla – k tomu postařuje uř pětikilovř hmotnost. Přřinou smrti je podřřždění bloudivřho nervu, stlačenř krkavic řili zastavenř přtoku krve do mozku a uzavřenř dřchacřh cest. Při obřřeni mřže dojřt k řniku moři, stolice ři spermatu, takř k erekci nebo ke krvřenř z nosu a uř.

► Popravu mohly nařřdit hrdelnř soudy, jichř přsobilu v 17. stoletř na řeskřm řzemř na 400. Soudy nemohly vynřřet rozsudky smrti napřřklad od prosince 1788, kdy byl nejvřřř trest zruřen, po nřkolika letech vřak dořlo k jeho obnovenř. Definitivnř se od poprav na řeskřm řzemř ustoupilo až roku 1990.

► řibeničnř vrchy a samotnř popravu vřdy obestřrly povřry. Pro řtřstř se prodřvaly kusy provazu z oprřtky, byř tomu, kdo s nimi obchodoval, za to novř spletenř oprřtka hrozila. Pod řibenice se za řplňku vydřvaly kořenřřky sbřrat byliny – jejich sřla se mřla za třchto podmřnek zřzračnř umocňovat.

► Kdysi praktikovanou zvyklostř bylo, že odsouzenřho mohla zachrřnit nabřdka sřatku z řad přřhlřřejřch. Byla-li delikventkou řena, mohl jř pod řibenici pořřadat o ruku i kat. Naopak, pokud se trestanci nabřdla dřvřka, vřřilo se v ořistnou sřlu panenstvř, jeř sejme z hřřnřka sebevřřř vinu. Mřsto oka na provaze tak strřil dotyřnř hlavu do jinř oprřtky...

RADEŘI JINAM. řibenice jako mořnř perspektiva byla v řivotř řlovřka minulosti trvale přřtomna. Bylo logickřm přřnřm kařdřho, aby se jř vyhnul.

souzenř k nohřm břlou soudcovskou hřl a tři přřsedřci převřhli svř křesla. Kromř hlavy usekl kat Marii Alřbřetř i pravou ruku, jřř vrařdila, a po skončenř popravu vstoupil do přostřed kruhu se zvolnřm: „Pane mřstřskř soudce, konal jsem spravedlivř?“ Uslyřel slavnostnř odpovřdř: „Popravil jřs spravedlivř, jak si rozsudek a přavo řřadaly.“

Rituřly spojenř s popravou mřly řinek na přřhlřřejř i na ty, kterř se do nř aktivnř zapojili. I pro nř bylo zřsadnř vřdomř horizontu, kterř svřtskou spravedlnost přesahuje. Trest ulořenř soudci a vykonanř katem nebyl jen pouhou mstou. Byl „poukřzkou“ na lepřř a spravedlivřřř svřt: vedly-li Marii Alřbřetu Frřchtlovou k dvojnřsobnř vrařdř jakřkoli pohnutky, nemohla na tomto svřtř uniknout popravř,

na onom světě je ale vševědoucí vezme v potaz a zahrne do konečné „odměny“.

Důležité bylo, že stejně jako odsouzení se nemohli ani soudci z Boží milosti vymanit. Nemohli ji odvrhnout, nemohli ji budoucímu viselci nikterak odepřít. I kdyby se spojili proti nevinnému, jemuž z nenávisli nepřáli nic dobrého, a proto ho mrzce poslali na smrt, ani v takovém případě mu nemohli upřít nejvyšší dobrodiní; ve světě s trvalou přítomností Boha neexistoval způsob, jak ho odstranit či jakékoli lidské bytosti zamezit v přístupu k němu. Tresty byly někdy exemplární, smrti občas předcházelo mučení; život středověkého člověka byl z velké míry nemilosrdný a neměl valnou cenu. Probíhal však pod neustálým dohledem Božího oka, které se ani na moment nezavřelo. To bylo velmi zásadní.

Hvězda místo kříže

Co se stalo, když lidé v hlavách Boha škrtili? Nezmizelo ani mučení, nezmizely ani šibenice,

ce, signifikantně však zmizeli diváci pod nimi: popravky bez veřejnosti lépe umožňovaly likvidaci nevinných. Komunisté v 50. letech oběsili Miladu Horákovou a další oběti politických procesů v podstatě i proto, že se nebáli Boha. Poprava Milady Horákové se odehrála v posvátných kulích, jež lze stále cítit nad Bečovem či Horním Slavkovem. Provázela ji arogantní krutost ateistů s rudou knížkou místo Bible, s pěticípou hvězdou místo kříže, přičemž poselství soudruhů vybuchovalo do světa, že teď mu vládnou oni a mohou svévolně určovat jeho pravidla.

V minulosti sloužil popravený jako odstrašující příklad, což Milada Horáková a další totalitou perzekvovaní vlastně také, jen jaksí jinak. Jejich bezprávným mučením a popravami dávali aparátčiči bez skrupulí najevo: Jsme všemocní a všehoschopní, klidně zabijeme další, pokud budou stát v cestě našemu pochodu ke světlým zítřkům; zabijeme další, kteří budou chtít zpívat jinou píseň než Internacionálu...

Svrhnou-li lidé Boha a zaujmou jeho roli, dopadá to zpravidla zvrhle a zruďně. A šibenice jsou nástrojem, jímž je zruďnost prosazována.

Je proto nejspíš dobře, že už není – alespoň v těchto geografických končinách – „provaz“ v provozu, že jsou k vidění maximálně zbytky šibenic. Mají mystický nádech a tváří krajiny propůjčují ojedinelé a romantické kouzlo; mentalitu lidí, kteří po téhle krajině chodí, už ale neovlivňují. Přesto... Zastavit se na těch místech, nechat je na sebe působit, zkusit jim naslouchat, to nevypadá jako ztracený čas. Ať už ten čas teče k věčnosti, či nikoli.

PROVAZY V PROVOZU.

Hromadné popravky nebyly běžné. Probíhaly kupříkladu během čarodějnických procesů, jinak bylo i oběšení jednotlivce výjimečnou událostí.

saiver@instinkt-online.cz

INZERCE

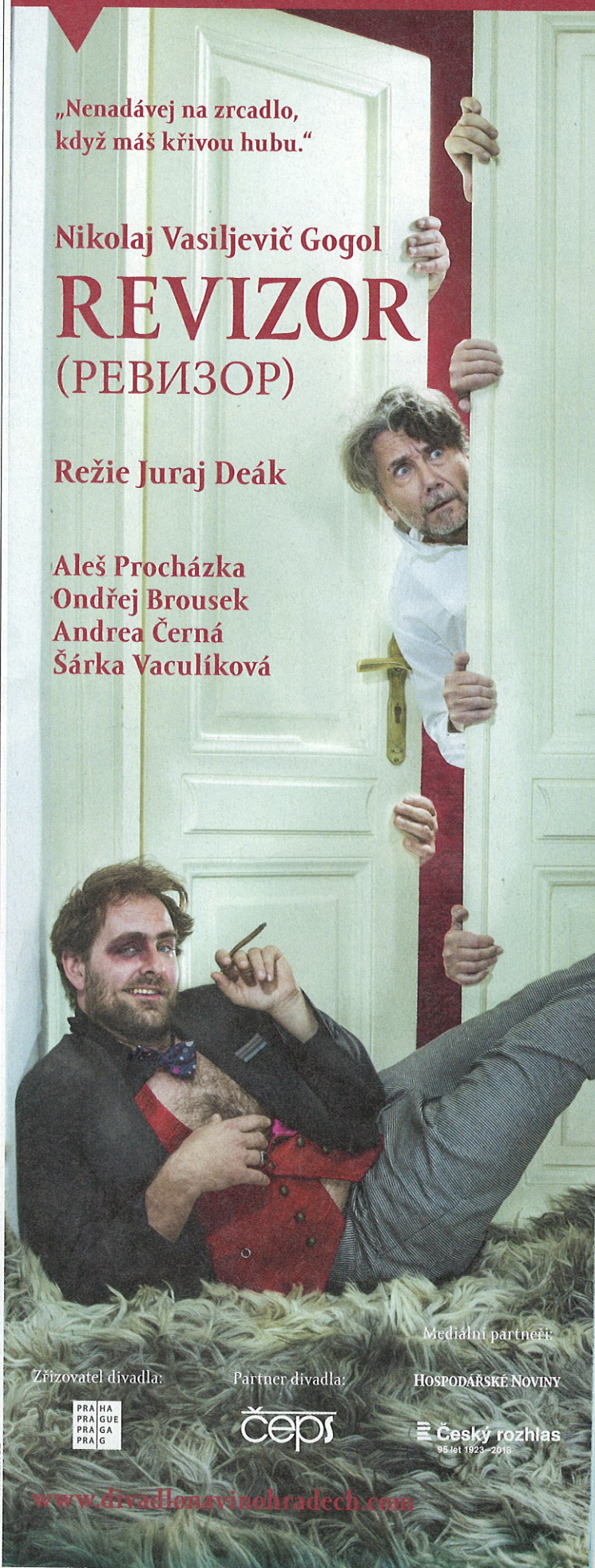
DIVADLO
NA VINOHRADĚCH

„Nenadávej na zrcadlo,
když máš křivou hubu.“

Nikolaj Vasiljevič Gogol REVIZOR (РЕВИЗОР)

Režie Juraj Deák

Aleš Procházka
Ondřej Brousek
Andrea Černá
Šárka Vaculíková

Mediační partneři:

Zřizovatel divadla:

Partner divadla:

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY

PRAHA
PRAHA
PRAHA
PRAHA

čeps

Český rozhlas
95 let 1923–2018

www.divadlonavinohradech.com